МИНИСТАРСТВО ОБРАЗОВАЊА И НАУКЕ

БИРО ЗА РАЗВОЈ ОБРАЗОВАЊА

Наставни програм

Историја

за VIII разред

Скопље, 2025. година

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О НАСТАВНОМ ПРОГРАМУ

Наставни предмет	***Историја***
Врста/категорија наставног предмета	Обавезан
Разред	VIII (осми)
Теме/области у наставном програму	• Европа и свет од средине XVII века до средине XIX века • Балкан и Македонија од XVIII века до краја Велике источне кризе • Европа и свет од средине XIX века до Првог светског рата • Балкан крајем XIX и почетком XX века • Македонија крајем XIX и почетком XX века
Број часова	2 часа недељно/72 часа годишње
Опрема и средства	• Дигитални паметни (смарт) уређаји • Уџбеник • Енциклопедије, речници, историјски атлас • Хамер, флипчарт, маркери, папир за цртање, бојице, маказице, лепак, лепљива трака, компјутер, ЛЦД пројектор • Историјске карте за периоде и догађаје у наставном програму • Илустровани материјал за: историјске периоде и историјске догађаје у наставном програму • Радни листови (према уџбенику/приручнику), неме карте • Календар за рачунање времена и илустрације историјских календара • Прикази културно-историјских споменика у свету и нашој држави • Временска лента за догађаје из прошлости • Часописи, новине, интернет портали, друштвене мреже • Аудиовизуелни снимљени садржаји, апликације, прилагођени узрасту • Други извори учења: споменици културе, музеји, библиотеке, националне институције

Норматив наставног кадра	Наставу из предмета Историја у осмом разреду може да изводи: • дипломирани професор историје, ниво квалификација VI A према Македонском оквиру квалификација и најмање 240 ЕКТС кредита или завршен VII/1 степен; • дипломирани историчар, ниво квалификација VI A према Македонском оквиру квалификација и најмање 240 ЕКТС кредита или завршен VII/1 степен (са положеном педагогијом, психологијом и методиком наставе); • дипломирани историчар-архивиста, са стеченом педагошко-психолошком и методичком припремом на акредитованим високошколским установама, ниво квалификација VI A према Македонском оквиру квалификација и најмање 240 ЕКТС кредита или завршен VII/1 степен; • дипломирани професор историје / дипломирани археолог, са стеченом педагошко-психолошком и методичком припремом на акредитованим високошколским установама, ниво квалификација VI A према Македонском оквиру квалификација и најмање 240 ЕКТС кредита или завршен VII/1 степен.

ПОВЕЗАНОСТ СА НАЦИОНАЛНИМ СТАНДАРДИМА

Резултати учења наведени у наставном програму воде ка стицању следећих компетенција обухваћених облашћу ***Друштво и демократска култура*** из Националних стандарда:

	Ученик/ученица зна и/или уме:
VI-A.1	Да објасни како друштвени фактори утичу на личност и средину и да их узима у обзир при формирању мишљења и доношењу одлука;
VI-A.2	да анализира сопствено понашање са циљем да се побољша, постављајући себи реалне и остваривe циљеве за активно деловање у заједници;
VI-A.3	да формулише и аргументује своја гледишта, да саслушава и анализира туђа гледишта и да се са поштовањем односи према њима, чак и тада када се не слаже;
VI-A.4	да критички промишља (рефлектује) о различитим личним и друштвеним вредностима и понашањима у различитим контекстима (посебно у етички сензитивним ситуацијама), да поштује друштвено прихваћене норме и вредности, али и да их преиспитује када сматра да је то потребно;
VI-A. 5	да разуме разлике међу људима по било ком основу (родна и етничка припадност, старост, способности, социјални статус итд.);
VI-A. 6	да препознаје присуство стереотипа и предрасуда код себе и код других и да се супротставља дискриминацији;
VI-A.7	да препознаје манифестације вербалног и физичког насиља у сопственом окружењу, да сагледава последице насиља и да му се

	супротставља;
VI-А.8	да сагледа шта повезује, а шта разједињује људе у заједници, да проналази начине да допринесе напретку заједнице, имајући у виду потребе и интересе свих;
VI-А.9	да препозна рањиве групе у друштву, да учествује у хуманитарним и волонтерским акцијама и да их подржава;
VI-А.10	да заштити себе и друге у кризним ситуацијама и при елементарним непогодама;
VI-А.11	да примењује правила и прописе за безбедно учешће у саобраћају;
VI-А.12	критички да анализира и дискутује о вредностима грађанског друштва, различитим улогама и понашањима грађана и о својој улози у њему;
VI-А.13	да анализира концепт људских права и права детета, да идентификује случајеве кршења права и да предузима активности за њихово неселективно поштовање;
VI-А.14	да анализира и дискутује о одговорностима извршне, законодавне и судске власти у правној држави и о улози државе у заштити људских права;
VI-А.15	да идентификује ситуације у којима грађани могу да утичу на живот у заједници и да се ангажује на побољшању стања;
VI-А.16	да препознаје ситуације злоупотребе моћи, да објашњава штетан утицај корупције на појединца, групу и друштво и да се супротставља таквим појавама у окружењу;
VI-А.17	да анализира утицај штампаних, електронских и друштвених медија на јавно мњење и да бира веродостојне изворе информација на којима ће заснивати сопствене ставове;
VI-А.18	критички да анализира претње по животну средину које произилазе из небалансираног развоја и да активно доприноси њеној заштити и унапређењу;
VI-А.19	да објашњава важност демократских процеса у друштву и да примењује принципе демократског учешћа у оквиру школе;
VI-А.20	да објашњава улогу међународних организација и савеза у савременом друштву и да анализира вредности и добробити од европских интеграција;
VI-А.21	да разликује значење појмова: нација, народ, етничка заједница, грађани и индивидуе; појава: етничка и национална припадност, патриотизам и национализам, већина и мањина; као и концепата: територија, регион, држава, друштво, власт и сл. и да их адекватно користи у различитим контекстима на које се односе;
VI-А.22	да идентификује и поштује све националне симболе државе Републике Северне Македоније и да манифестује осећај припадности држави;
VI-А.25	да објашњава карактеристике природних и друштвених средина и њихову повезаност са организацијом живота људи;
VI-А.26	да објашњава миграције и популационе промене и њихову повезаност са друштвеним променама (социјалним, економским, културним, политичким);
VI-А.27	да исприча и објасни историју (социјалну, културну и политичку) сопственог народа и историје других народа који живе у нашој земљи и у региону, са њиховим особеностима и у контексту заједничке историјске прошлости;

VI-А.28	да исприча и објасни историјске догађаје на светском нивоу (са социјалног, културног и политичког аспекта) који су важни за развој цивилизације, за формирање нација и за односе међу народима и државама у савременим условима;
VI-А.29	да идентификује разлике и сличности између најзаступљенијих религија у свету и атеизма/агностицизма, са посебним акцентом на етичке норме и вредности које заступају;
VI-А.30	критички да размишља о различитим перспективама у тумачењу историјских догађаја;
VI-А.31	да повезује економске, културне, социјалне и политичке процесе у различитим историјским периодима;
VI-А.32	критички да анализира историјске изворе, артефакте и различите наративе;
VI-А.33	да учествује у дискусији о историјским питањима на основу релевантних извора;
VI-А.34	да објашњава узрочно-последичну повезаност између прошлих и актуелних дешавања на локалном и глобалном нивоу.
	Ученик/ученица разуме и прихвата да:
VI-Б.1	не сме да врши дискриминацију на основу разлика међу људима (родна и етничка припадност, старост, способности, социјални статус итд.);
VI-Б.2	сви људи, укључујући и децу, имају право да изражавају своја мишљења и ставове и да учествују у доношењу одлука које су повезане са њиховим потребама и интересима;
VI-Б.3	људска права су универзална, а границе права сваког човека су права и слободе другог;
VI-Б.4	неселективно поштовање људских права и слобода је кључно за добробит појединаца и друштва у целини;
VI-Б.5	једнакост, равноправност и социјална кохезија су неопходни за успешно функционисање заједнице;
VI-Б.6	лични ангажман и сарадња са другима су важни за остваривање заједничког јавног интереса;
VI-Б.7	сваки грађанин је дужан да се одговорно понаша према суграђанима, заједници и друштву у целини, стално имајући у виду последице својих поступака по друге и околину;
VI-Б.8	сваки грађанин је дужан да поштује законе, правила и прописе који регулишу понашање људи и функционисање институција;
VI-Б.9	сваки грађанин треба да преузме одговорност за промене у природи изазване човековим активностима;
VI-Б.10	познавање историје и географије омогућава боље разумевање света у коме живимо;
VI-Б.11	свако има право да изабере коју ће религију сматрати својом, односно да изабере да не припада ниједној религији/вери, без последица због направљеног избора;
VI-Б.12	наша држава је мултикултурално/мултиетничко друштво у коме живе припадници различитих култура/етничких заједница и сваки њен грађанин је одговоран да доприноси интеркултуралној размени и поштовању људских права у интересу заједничког живота у

	интегрисаном, етнички кохезивном друштву;
VI-Б. 13	национални идентитет, који произилази из припадности држави Републици Северној Македонији, јесте важна компонента идентитета свих грађана државе.

Наставни програм укључује и релевантне компетенције из следећих трансверзалних подручја Националних стандарда:
Језичка писменост, Математика и природне науке, Дигитална писменост, Лични и социјални развој, Техника, технологија и предузетништво и Уметничко изражавање и култура.

	Ученик/ученица зна и/или уме:
I-A.2	да познаје и користи различите форме писменог изражавања: књижевне (песма, кратка прича, излагање/говор, књижевни есеј, дневник и др.) и некњижевне (тематски есеј, извештај, молба/захтев, саопштење, реклама и др.);
I-A.3	да води критички и конструктиван дијалог, аргументовано исказујући своје ставове;
I-A.5	да припреми и одржи говор различитог садржаја и за различите намене, имајући у виду аудиторијум (узраст и етнички/културни диверзитет);
I-A.8	да разуме садржај аудио-порука: да може да издвоји, анализира, оцењује/вреднује и резимира информације из порука и да их искаже (писмено и усмено) својим речима;
I-A.9	да разуме садржај писаног текста: да може да издвоји, анализира, оцењује/вреднује и резимира информације из текста и да их искаже (писмено и усмено) својим речима;
I-A.10	да разуме визуелно приказане садржаје (дијаграме, табеле и графиконе, илустрације, анимације и др.), да може да издвоји, анализира, оцењује/вреднује и резимира визуелно приказане садржаје и да их објасни (писмено и усмено);
I-A.12	да користи информације из различитих извора и медија и да им приступа критички, узимајући у обзир извор, контекст, сврху и веродостојност презентованих информација;
III-A.5	да препоручује/примењује размеру у различитим контекстима свакодневног живота;
III-A.16	да израђује и користи цртеже у размери и да тумачи мапе;
III-A.25	да одлучује како да провери резултате и размишља да ли је одговор разуман у контексту проблема;
III-A.29	да разматра и бира идеје, посматра, предвиђа и поставља претпоставке (хипотезе), прикупља и вреднује доказе, проверава предвиђања, планира, организује и спроводи истраживање, евидентира, обрађује, анализира и представља резултате, евалуира и дискутује о закључцима;
III-A.67	да се оријентише у простору помоћу скица, мапа, снимака и дигиталних приказа задатих географских подручја;
IV-A.9	да у комуникацији са другима у мултикултуралном дигиталном простору поштује различите учеснике и следи правне, културне и етичке норме понашања у дигиталном простору;
IV-A.10	да се брине о свом дигиталном идентитету, безбедности и репутацији и да поштује политике приватности;

IV-A.12	да истражува могућности коришћења различитих модела и симулација, комбинујући статичке и динамичке приказе, звук, текст и слике како би модификовао/ла или креирао/ла једноставне креативне мултимедијалне производе са конкретном наменом и за одређену публику;
IV-A.13	да дефинише критеријуме квалитета дигиталних производа и решења, укључујући иновативност и корисност;
V-A.3	да идентификује различите компоненте сопственог идентитета који се гради на основу припадности различитим социјалним групама (на пример: родни, етнички и национални идентитет) и различитих улога које има у животу (на пример: ученик, син/ћерка);
V-A.4	да врши процену сопствених способности и постигнућа (укључујући јаке и слабе стране) и да на основу тога одређује приоритете који ће му/јој омогућити развој и напредовање;
V-A.5	да препознаје емоције код себе и код других, да сагледа последице сопствених емоционалних реакција у различитим ситуацијама и да користи одговарајуће стратегије за суочавање са емоцијама;
V-A.6	да постави циљеве за учење и сопствени развој и да ради на превазилажењу изазова који се јављају на путу ка њиховом остваривању;
V-A.7	да користи сопствена искуства како би себи олакшао/ла учење и прилагодио/ла сопствено понашање у будућности;
V-A.8	да организује сопствено време на начин који ће му/јој омогућити да ефикасно и ефективно оствари постављене циљеве и задовољи сопствене потребе;
V-A.9	да предвиди последице својих поступака и поступака других по себе и по друге;
V-A.10	да примењује етичка начела при вредновању правилног и погрешног у сопственим и туђим поступцима и да манифестује врлине карактера (као што су: чесност/искреност, правичност, поштовање, стрпљење, брига, пристојност, захвалност, одлучност, одважност/храброст и самодисциплина);
V-A.11	да делује самостално, са потпуном свешћу о томе од кога, када и како може да затражи помоћ;
V-A.12	да се успешно суочава са социјалним притисцима;
V-A.13	да комуницира со другима и да представља себе адекватно ситуацији;
V-A.14	да слуша активно и адекватно реагује, показујући емпатију и разумевање за друге, и да исказује сопствене бриге и потребе на конструктиван начин;
V-A.15	да сарађује са другима у остваривању заједничких циљева, делећи сопствена гледишта и потребе са другима и узимајући у обзир гледишта и потребе других;
V-A.16	да препознаје проблеме у односима са другима и да приступа конструктивно решавању конфликата, поштујући права, потребе и интересе свих укључених страна;
V-A.17	да тражи повратну информацију и подршку за себе, но и да даје конструктивну повратну информацију и подршку у корист других;
V-A.18	да истражује, постављајући релевантна питања, са циљем да открије проблеме, анализира и вреднује информације и предлоге и проверава претпоставке;
V-A.19	да даје предлоге, разматра различите могућности и предвиђа последице са циљем извођења закључака и доношења рационалних одлука;

V-А.20	критички да анализира информације и доказе према релевантним критеријумима;
V-А.21	да анализира, процењује и побољшава сопствено учење;
VII-А.9	активно да учествује у тимском раду према претходно усвојеним правилима и уз доследно поштовање улоге и доприноса свих чланова тима;
VIII-А.3	да изражава сопствене идеје, искуства и емоције, користећи уметничке или друге форме креативног изражавања (индивидуалне или колективне);
VIII-А.5	да манифестује познавање сопствене културе и различитих начина њеног изражавања кроз књижевност и визуелне уметности, музику и плес, грађевине и друге културне производе;
VIII-А.6	да идентификује разлике и сличности између сопствене културе и других култура у свом ужем и ширем окружењу и да анализира њихову повезаност и међузависност;
VIII-А.7	да препознаје и објашњава како се културна обележја мењају током времена и у различитим контекстима;
VIII-А.8	да препознаје значење и да објашњава добробити и изазове глобализације и повезаност локалних питања са глобалним кретањима;
VIII-А.9	да препозна и објасни како је култура којој припада (укључујући традицију и религију) утицала на формирање његовог/њеног идентитета и погледа на свет;
VIII-А.10	да идентификује и преиспитује стереотипе и предрасуде према припадницима других културних група које се манифестују у његовом/њеном окружењу;
VIII-А.12	да интерпретира свет не само са тачке гледишта припадника сопствене културе, већ и кроз перспективу других култура.
Ученик/ученица разуме и прихвата да:	
I-Б.1	се кроз изучавање матерњег језика развија сопствени језички и културни идентитет, а кроз језичку комуникацију преноси културно наслеђе и култура живљења;
I-Б.3	се кроз читање текстова различитог садржаја и структуре развија писменост, формира шири поглед на себе и свет и подстиче писање из потребе и задовољства;
I-Б.4	садржај и начин изражавања сопственог мишљења могу допринети одржавању и побољшању комуникације, али и изазвати неспоразумије и конфликте;
III-Б.5	су радозналост и иновативност кључни за развијање научно-истраживачке мисли;
III-Б.9	треба да разуме предности, ограничења и ризике научних теорија и њихове примене и да показује развијен однос према доношењу правилних одлука и изградњи вредности, укључујући и морални аспект при решавању проблема;
IV-Б.3	ће се потенцијали ИКТ-а повећавати и да их треба пратити и користити, али и да треба имати критички однос према веродостојности, поузданости и утицају података и информација које су доступне путем дигиталних уређаја;

IV-Б.4	је у дигиталном простору важно обезбедити заштиту идентитета, приватности и емоционалне сигурности, да се не користи говор мржње и сајбер насиље, као и да се поштују правила и норме комуникације у дигиталним заједницама;
IV-Б.5	информације доступне у дигиталном простору треба користити етички, према дефинисаним правилима и за добробит људи;
V-Б.2	освешћивање сопственог идентитета доприноси јачању самопоуздања и развоју личности;
V-Б.3	сопствена постигнућа и добробит у највећој мери зависе од труда који сам/сама улаже и од резултата које сам/сама постиже;
V-Б.4	свака акција/поступак који предузима има последице по њега/њу и/или по његово/њено окружење;
V-Б.5	од начина на који приступа решавању проблема и разрешавању конфликата зависи да ли ће проблеми бити решени, односно да ли ће конфликти бити превазиђени;
V-Б.6	успех у животу у великој мери зависи од циљева које себи постави, а од начина на који планира активности и организује време у великој мери зависи ефикасност и ефективност у остваривању постављених циљева;
V-Б.7	су иницијативност, упорност, истрајност и одговорност важни за спровођење задатака, за остваривање циљева и за превазилажење изазова у свакодневним ситуацијама;
V-Б.8	је интеракција са другима двосмерна – као што има право да од других тражи да му/јој буде омогућено задовољење сопствених интереса и потреба, тако има и одговорност да да простор другима да задовоље своје интересе и потребе;
V-Б.9	тражење повратне информације и прихватање конструктивне критике воде ка личном напретку на индивидуалном и социјалном плану;
VII-Б.4	су радна етика, културна осетљивост и однос према другима значајни за креирање и одржавање позитивне радне климе;
VII-Б.5	ресурси нису неограничени и да их је потребно одговорно користити;
VIII-Б.3	поштовање и промовисање сопствене културе доприносе јачању културног идентитета и дигнитета;
VIII-Б.4	културни диверзитет (разноликост) утиче на развој идентитета припадника различитих култура;
VIII-Б.5	на разлике међу културама треба гледати као на могућност за учење и као изазов за узајамно разумевање и напредовање;
VIII-Б.6	поштовање и промовисање других култура доприносе обезбеђивању поштовања сопствене културе од стране других.

РЕЗУЛТАТИ УЧЕЊА

Тема: ЕВРОПА И СВЕТ ОД СРЕДИНЕ XVII ДО СРЕДИНЕ XIX ВЕКА
Укупно часова: 14

Резултати учења

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

1. наводи најважније личности, појмове и догађаје који су обележили политички, друштвени и културни развој Европе и света од средине XVII до средине XIX века;
2. објашњава различите облике владавине у Европи (апсолутизам, просвећени апсолутизам, парламентарна монархија и република) и њихов утицај на државни и друштвени живот;
3. описује значај просветитељства и нових идеја о разуму, људским правима, образовању и грађанској једнакости;
4. објашњава узроке, ток и последице стварања Сједињених Америчких Држава, Француске револуције и Наполеонових ратова;
5. објашњава појам нације и развој националних идеја у Европи, разликујући притом етничку и грађанску нацију;
6. описује узроке и последице Прве индустријске револуције и њен утицај на економију, технологију и свакодневни живот;
7. препознаје значај културе и науке за обликовање модерног европског друштва.

Ученик/ученица ће:

1. развити интерес и радозналост за историјске процесе у новом веку;
2. развити поштовање према културном, научном и интелектуалном наслеђу Европе и света у новом веку;
3. разумети да су научни напредак, образовање и култура покретачи друштвених промена;
4. препознати вредност слободе, људских права и грађанске једнакости;
5. развити критичко мишљење према апсолутизму, ратовима и злоупотреби моћи;
6. изградити позитиван став према различитим културама, традицијама и националним идентитетима.

Садржаји (и појмови)	**Стандарди за оцењивање**
• **Апсолутизам у Европи у новом веку** (Луј XIV, Краљ Сунце, Версај, апсолутизам, племство/благородништво, култура, Петар I Велики, реформе,	• Објашњава појам „апсолутизам“ и повезује га са Лујем XIV и Петром I Великим. • Описује дворац Версај као симбол моћи и раскоши. • Описује начин организовања и улогу војске у јачању

црква, Велики северни рат, Санкт Петербург)	апсолутизма • објашњава процес модернизације и описује реформе у државној управи, војсци и цркви у Русији; • описује ток и резултате Великог северног рата; • повезује значај културе и уметности са учвршћивањем угледа краља у Француској; • анализира начин на који је Русија под Петром I Великим постала империја и нова сила у Европи; • упоређује апсолутизам Луја XIV и Петра I Великог са другим облицима владавине у Европи у истом периоду.
• **Просветитељство и просветни апсолутизам** (филозофи, разум, људска права, Волтер, Русо, Монтескје, Фридрих II Велики, Катарина II Велика, Јозеф II, образовање)	• објашњава појам „просветитељство“ и његову повезаност са разумом, науком и људским правима; • описује значај филозофа и њихових идеја о друштву и власти; • објашњава појам „просвећени апсолутизам“ као покушај владара да примене просветитељске идеје путем апсолутне власти; • описује владавину Фридриха II Великог, Катарине II Велике и Јозефа II као примере просвећених владара; • упоређује просвећени апсолутизам са традиционалним апсолутизмом; • повезује просветитељство са ширим променама у Европи у XVIII веку.
• **Стварање Сједињених Америчких Држава** (колоније, Британска Империја, порези, Бостонска чајанка, Декларација о независности, Рат за независност, Томас Џеферсон, Џорџ Вашингтон, устав, република)	• наводи најважније личности и појмове (Томас Џеферсон, Џорџ Вашингтон, Декларација о независности, Бостонска чајанка, устав); • објашњава узроке незадовољства у британским колонијама у Америци политиком Британске Империје; • описује значај пореза и економских ограничења као повод за отпор колонија; • описује ток и резултате Рата за независност колонија против Британије; • објашњава доношење Устава и успостављање републиканског

	облика владавине; • повезује идеје просветитељства са стварањем нове државе и њених владавина
• **Француска револуција** (сталежи, феудализам, Луј XVI, Бастиља, буржоазија, Декларација о правима човека и грађанина, Марш жена, република, јакобинци)	• објашњава друштвено уређење Француске пре 1789. године; • објашњава узроке избијања Француске револуције; • објашњава значај Декларације о правима човека и грађанина; • описује прелазак са монархије на републику; • описује утицај јакобинаца и улогу Робеспјера током владавине терора; • повезује утицај Француске револуције са развојем нових идеја о слободи, једнакости и грађанству у Европи.
• **Наполеонови ратови и Бечки конгрес** (Наполеон Бонапарта, ратови, империја, армија, Континентална блокада, поход на Русију, Ватерло, Бечки конгрес, равнотежа снага, нације)	• објашњава успон Наполеона Бонапарте и стварање његове империје; • описује начин организације армије и узроке успеха Наполеонових похода; • описује ток и последице похода на Русију (1812) и његов утицај на пад Наполеона; • описује Бечки конгрес и његове циљеве; • анализира нови политички и територијални поредак у Европи успостављен након 1815. године; • повезује развијање националних идеја са последицама Наполеонових ратова.
• **Прва индустријска револуција** (узроци, Велика Британија, фабрика, Џон Кеј, парна машина, Џејмс Ват, локомотива, железница, памук, урбанизација)	• објашњава разлоге због којих је Индустријска револуција започела у Великој Британији; • описује развој фабричке производње и промене у начину рада; • објашњава значај парне машине и допринос Џејмса Вата њеном усавршавању; • описује развој текстилне индустрије и употребу памука као кључне сировине; • препознаје значај локомотиве и железнице за повезивање тржишта и бржи транспорт; • анализира утичај индустријских промена на економију и

	свакодневни живот
• **Нација у Европи и национални идентитет** (нација, народ, држава, идентитет, етничка нација, грађанска нација, национализам, језик, култура, традиција)	• објашњава појам „нација“ и његово значење у европској историји; • наводи разлике између појмова „народ“ и „нација“; • објашњава појам „идентитет“ и факторе који га обликују (језик, култура, традиција, историја); • објашњава појаву националних идеја у Европи и њихову улогу у стварању модерних држава; • наводи разлике између етничке нације (засноване на пореклу, језику и култури) и грађанске нације (засноване на заједничким вредностима и законима); • анализира појам „национализам“ и његове позитивне и негативне аспекте.
• **Култура и наука у Европи и свету од средине XVII до средине XIX века** (научна револуција, Исак Њутн, Енциклопедија, медицина, образовање, романтизам, класицизам, музика, литература, сликарство)	• описује образовање и штампарство као покретаче ширења знања; • препознаје значај музике, књижевности, архитектуре и сликарства у изражавању културних вредности у новом веку; • објашњава значај научне револуције за развој нових знања и метода истраживања; • описује утицај просветитељства на развој науке, образовања и културног живота; • повезује индустријске и технолошке промене са развојем науке и свакодневним животом; • анализира утицај културе и науке на обликовање модерног европског друштва.
Примери активности • Наставник приказује слику или кратак видео-снимак дворца Версај. Ученици замишљају да су део двора Краља Сунца. Свако добија улогу – краљ, краљица, племство (благородник), уметник и др. Ученици припремају кратку сцену (3–5 минута) која приказује како је изгледао живот у Версају. На крају, заједно дискутују: зашто је Луј XIV желео да све утицајне личности у Француској буду близу њега? • Ученици добијају неколико слика – бродове, градове, одећу, војнике – и одлучују које припадају периоду пре, а које после реформи Петра I Великог. Слике лепе на хамер папир под насловом „Како је Петар променио Русију?“. Након тога, наставник поставља питања за разговор: „Која промена је била најважнија за развој Русије?“, „Шта је Петар желео да постигне својим реформама?“ и „Да ли су сви у Русији били	

задовољни тим променама?“.

- Наставник чита неколико мисли просветитеља, на пример: *„Сви су једнаки пред законом“*, *„Бити слободан значи размишљати својом главом“*, *„Децу не треба учити шта да мисле, већ како да мисле“*, *„Образован народ је снажнији од силне војске“*. Ученици у паровима треба да објасне шта мисле да ове реченице значе. Потом наставник показује портрете Волтера, Русоа и Фридриха II Великог и објашњава како су они повезани са тим идејама.
- Наставник на табли црта две колоне: „Британци“ и „Колонисти“. Ученици добијају картичке са тврдњама (на пример: *„Плаћамо превише пореза!“* или *„Колоније морају да слушају краља!“*). Они треба да их залепе на страну којој припадају. Затим заједно дискутују о томе шта је довело до Бостонске чајанке и Декларације о независности САД.
- Наставник припрема три ступца: 1. свештенство, 2. племство (благородници), 3. грађани и сељаци. Ученици се деле у три групе и добијају кратке описе својих права и обавеза. Након тога треба да одлуче: да ли је систем у Француској био праведан? Наставник објашњава зашто су се људи у Француској побунили и шта се променило након пада Бастиље.
- Наставник објашњава шта је представљао Марш жена на Версај 1789. године. Ученици се деле у три групе: жене из Париза, краљевски стражари и новинари. Свака група добија кратак опис своје улоге и припрема неколико реченица које ће изговорити: жене износе своје захтеве, стражари објашњаваат како су реаговали, а новинари описују догађај. Потом следи заједничка дискусија о томе шта су жене захтевале и шта се променило након њиховог протеста.
- Наставник показује карту Европе у време Наполеона и након његовог пораза. Ученици у паровима пореде које су државе изгубиле територије, које су стекле нове територије, које више нису постојале, а које су нове државе створене након пада Наполеона. Затим сваки пар добија слику или заставу једне земље и треба да каже да ли је та држава добила или изгубила након Наполеонових ратова. На крају, наставник објашњава да су државе на Бечком конгресу покушале да успоставе равнотежу снага како у Европи не би било нових ратова.
- Ученици замишљају своју државу и цртају заставу или симбол који је представља. Потом укратко објашњавају шта њихов симбол значи. Наставник разговара са њима о томе шта људе у једној држави чини уједињенима: на пример језик, култура и заједнички обичаји.
- Наставник показује слике фабрике, парне машине и железнице. Ученици добијају два листа: *„Живот пре Индустријске револуције“* и *„Живот после Индустријске револуције“*. Треба да наведу примере за рад, превоз и услове живота. На крају дискутују о томе шта је било боље, а шта теже.
- Наставник показује портрете Њутна, Моцарта и Делакроа. Ученици се деле на групе „научници“ и „уметници“. Свака група ствара мини-музеј на свом столу: постер, кратак опис и слику. Након тога праве шетњу кроз „музеј“ и уче једни од других.
- Наставник објашњава да у прошлости жене нису имале исте могућности као мушкарци. Ученици разматрају неколико једноставних примера из свакодневног живота жена у XVIII веку (девојчица која жели да иде у школу, жена која жели да ради за плату и сл.) и разговарају о томе да ли је то било праведно и шта се од тога до данас променило.
- „Жива књига историје“ – свака група представља различиту личност (Луј XIV, Петар I Велики, Катарина II Велика, Волтер, Џорџ Вашингтон, Наполеон, Моцарт) и „оживљава“ је у кратком интервјуу.
- Историјски квиз – група питања (визуелних и текстуалних) из свих тема. Такмичење са бодовима и симболичним наградама.
- Израда временске ленте и мапе Европе од средине XVII до средине XIX века. Ученици обележавају револуције, ратове, научна открића, културне центре и др.

- Ученици замишљају да присуствују великом конгресу у Европи, где су се окупили представници свих важних периода од средине XVII до средине XIX века, како би одлучили како Европа и свет треба да се развијају у будућности. Одељење се дели на шест делегација: 1. Апсолутисти (Луј XIV и Петар I Велики); 2. Просветитељи (Волтер, Русо, Монтескје, Мери Волстонкрафт); 3. Револуционари (Вашингтон, Робеспјер); 4. Индустријалци и научници (Њутн, Ват); 5. Културни стваралоци (Моцарт, Делакроа, Виктор Иго); 6. Обични грађани (радници, жене, трговци, ученици). Свака делегација добија задатак: да објасни свој допринос напретку Европе и света; да каже шта су људи научили из њиховог времена (добро и лоше); да да предлог како треба да изгледају Европа и свет у будућности – шта задржати од апсолутизма, шта од револуција, а шта од науке, индустрије и културе. Након презентација, наставник модерира „Конгрес“: све делегације гласају за заједнички „Манифест модерне Европе и модерног света“, који садржи три принципа која ће сви прихватити (на пример: слобода, разум, напредак, једнакост пред законом, образовање и др.).

Тема: БАЛКАН И МАКЕДОНИЈА ОД XVIII ВЕКА ДО КРАЈА ВЕЛИКЕ ИСТОЧНЕ КРИЗЕ
Укупно часова: 20

Резултати учења

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

1. наводи најважније личности, појмове и догађаје повезане са политичким, економским и културним развојем Балкана и Македоније у XVIII и XIX веку;
2. описује процесе националног препорода код балканских народа и улогу просветитеља (Кораис, Обрадовић, Хиландарац и др.);
3. разликује различите облике отпора и устанака против османске власти и њихов значај за стварање националних држава;
4. објашњава зашто неки балкански народи нису успели у борби за стварање сопствених држава;
5. објашњава интересе европских сила на Балкану и њихов утицај на локална политичка и војна дешавања;
6. препознаје значај културних, образовних и религиозних покрета у учвршћивању националног идентитета балканских народа;
7. објашњава борбу за обнову Охридске архиепископије и описује улогу црквено-школских општина;
8. наводи најпознатије ауторе уџбеника, књижевнике и сакупљаче народних умотворина;
9. објашњава узроке, ток и последице Велике источне кризе и њен утицај на стварање нових држава и територијалне промене;
10. објашњава узроке и ток Разловечког устанка и наводи његове главне протагонисте;
11. објашњава услове у којима је почео Македонски (Кресненски) устанак, наводи главна достигнућа македонских устаника и разуме разлоге неуспеха устанка.

Ученик/ученица ће:

1. развити интерес и радозналост за историју Балкана и Македоније;
2. разумети да су национални покрети резултат дуготрајних друштвених и културних процеса;
3. развити поштовање према историјским борбама и препородитељима балканских народа;
4. изградити критички став према спољним утицајима и политичким мешањима у балканска питања;
5. разумети вредност образовања, језика и културне самобитности као темеља националног развоја;
6. развити поштовање према борби за обнову Охридската архиепископије;
7. развити поштовање према делу македонских аутора уџбеника, књижевника и сакупљача народних умотворина;
8. разумети значај Разловечког и Македонског устанка у историји Македоније.

Садржаји (и појмови)	**Стандарди за оцењивање**
• **Османско царство и Балкан до Источне кризе** (реформе, Ђулхански хатишериф, Хатихумајун, модернизација, чифлички систем, ајани, бунтови, грађанство, ратови)	• објашњава који су били узроци кризе у Османском царству; • описује реформе као покушај модернизације државе и друштва; • препознаје разлоге за реакцију локалних првака (ајана) против модернизације; • описује суштину чифличког система; • анализира добробити и последице друштвених промена у Османском царству.
• **Европске силе и Балкан у XIX веку** (интереси, Русија, Француска, Наполеон, Велика Британија, мешање, политика, подршка, територије)	• наводи најважније европске силе које су имале утицај на Балкан у XIX веку (Русија, Француска, Велика Британија, Хабзбуршка Монархија, Османско царство); • објашњава зашто је Балкан био простор сукоба интереса између Великих сила; • препознаје значај Наполеонових ратова за пренос нових идеја и промена у регион; • повезује конкретне догађаје (на пример: руско-турске ратове, Наполеонове походе, Кримски рат) са променама на балканској политичкој карти; • препознаје интересе Великих сила на Балкану.

• **Устанци у Србији и Грчкој** (Просветитељство, Срби, Грци, устанци, Карађорђе, Каподистријас, Велике силе, солидарност, аутономија, независност)	• описује узроке избијања српских и грчких устанака; • • објашњава појам „устанак“ и разлику између аутономије и независности; • препознаје утицај Великих сила на ток и исход устанака; • пореёује циљеве, методе и резултате ова два устанка; • описује солидарност међу балканским народима и подршку из Европе, које су биле кључне за успех ових покрета.
• **Аутономна Србија** (Милош Обреновић, аутономна црква, Вук Караџић, Александар Карађорђевић, Илија Гарашанин, Михаило Обреновић, устави, развој)	• наводи главне личности и појмове повезане са развојем аутономне Србије; • описује процес добијања аутономије и стварања првих српских институција; • примењује историјске појмове (устав, аутономија, династија, развој, реформе) при описивању политичких и друштвених промена у Србији; • хронолошки повезује важне догађаје: доношење устава, смену династија, успостављање аутономне цркве; • анализира значај Милоша Обреновића и Михаила Обреновића у процесу државног учвршћивања; • описује улогу цркве и образовања у јачању националног идентитета и самоуправе.
• **Грчка – прва независна држава на Балкану** (Баварци, Отон, аутокефална црква, Велике силе, државни удар, Јоанис Колетис, демократија, Георгиос I, Јонска острва)	• наводи главне личности и догађаје повезане са стварањем независне Грчке; • објашњава како је и зашто Грчка постала прва независна држава на Балкану; • примењује историјске појмове (монархија, демократија, устав, државни удар, аутокефалност) при описивању политичких промена у Грчкој након независности; • упоређује монархије краља Отона и краља Георгиоса I у погледу степена демократије и народне подршке.
• **Албанија од почетка XIX века до Велике источне кризе и развој просветитељске идеје** (Али-паша, Бушатлије, Битољски догађаји, бунтови, писменост, просветитељство, Наум Вељилхарџи, Константин Кристофориди, Пашко	• описује политичку и друштвену ситуацију Албанаца у оквиру Османског царства почетком XIX века; • објашњава ко је био Али-паша (Јањински) и каква је била његова улога у локалној самоуправи и борби за већу

Васа, идеја за слободу)	аутономију; • објашњава какав је био значај активности Наума Већилхарџија, Константина Кристофоридија и Пашка Васе за развој албанског просветитељства; • хронолошки наводи кључне догађаје – владавину Али-паше, Бушатлија, Битољске догађаје и просветну делатност Наума Већилхарџија; • анализира деловање Наума Већилхарџија и значај његове азбуке за стварање албанске националне свести; • анализира везу између политичких бунтова и појаве националних идеја код Албанаца.
• **Бугарска од почетка XIX века до Велике источне кризе** (економија, друштво, школе, уџбеници, Русија, ослободилачки покрет, Раковски, Левски, Ботев, Егзархија)	• наводи главне личности, појмове и догађаје повезане са бугарским националним покретом (Георги Раковски, Васил Левски, Христо Ботев, Бугарска егзархија и др.); • објашњава значај отварања школа, објављивања уџбеника и развоја писмености за бугарски препород; • хронолошки наводи кључне фазе бугарског буђења – просветну, верску и револуционарну; • упоређује различите приступе борби за слободу – дипломатски (преко Русије и Егзархије) и револуционарни (тајни комитети, бугарске чете); • анализира развој бугарске економије и друштва као предуслов за појаву образованих грађана и националне елите.
• **Црквено-просветне прилике у Македонији у XIX веку** (Цариградска патријаршија, унијатство, Бугарска егзархија, борба за обнову Охридске архиепископије, црквено-школске општине, аутори уџбеника и књижевници, Јоаким Крчовски, Кирил Пејчиновић, Јордан Хаџи Константинов - Џинот, браћа Миладинов, Григор Прличев, Марко Цепенков, штампарија, чорбаџије)	• објашњава улогу и значај званичних цркава у културно-просветном животу; • описује борбу за обнову Охридске архиепископије и наводи главне личности које су допринеле њеном разбуктавању; • описује улогу црквено-школских општина; • објашњава утицај македонског грађанства на развој просвете; • наводи најпознатије ауторе уџбеника, књижевнике и сакупљаче народних умотворина; • упоређује пропаганде у Македонији и истиче њихове сличности и разлике.
• **Разловачки устанак**	• објашњава узроке устанка у Македонији;

(Димитар Поп-Георгиев Беровски, поп Стојан, Разловци, тајни кружок, устаничка застава, последице)	• описује припреме и ток Разловечког устанка; • описује улогу Димитра Поп-Георгиева Беровског и попа Стојана у Разловечком устанку; • наводи главне разлоге неуспеха устанка; • описује значај Разловечког устанка у историји Македоније.
• **Македонски устанак** (члан 23 Берлинског конгреса и Македоније, Димитар Поп-Георгиев Беровски, Стојан Карастоилов, Натанаил Охридски, Кресна, Штаб македонских устаника, печат устанка, слободна територија)	• описује члан 23 Берлинског конгреса као полазни мотив за будуће револуционарне и политичке покрете у османској Македонији; • наводи узроке и околности које су довеле до Македонског устанка; • описује припреме и ток устанка; • објашњава стварање слободне устаничке територије и њену унутрашњу организацију; • описује препреке у развоју и ширењу Македонског устанка; • наводи основне разлоге неуспеха устанка и описује његово гушење; • описује значај Македонског устанка у борби за стварање македонске државе.
• **Призренска лига и појава и развој албанског ослободилачког покрета** (1878, програм и меморандуми, Абдул Фрашери, Наим Фрашери, Али-бег Гусиња, Призрен, бунт, конфликт са османском влашћу, аутономија, 1881)	• наводи разлоге за појаву Призренске лиге; • наводи главне личности, догађаје и појмове повезане са Призренском лигом; • објашњава активности Призренске лиге по хронолошком реду; • лоцира на историјској карти подручја под утицајем Лиге; • објашњава значај меморандума и захтева Лиге за албански национални покрет.
Примери активности • Наставник показује карту Балкана у XVIII веку са поделама између Османског царства, Хабзбуршке Монархије и Млетачке републике (Венеције). Ученици у паровима проналазе главне балканске центре и означавају места где су се појавиле прве идеје о препороду. • Ученици добијају кратке биографије личности као што су Адамантиос Кораис, Доситеј Обрадовић и Паисије Хиландарац. Треба да их прочитају, а затим да одговоре на питање: „Шта је било заједничко за све њих?“. На крају се израђује табела „Препородитељи и њихове	

идеје“.

- Наставник показује слике старе балканске насеобине, пазара (пијаце), манастира и занатске радионице. Ученици описују како је изгледао живот у то време и шта се мењало са појавом нових идеја и школа.
- Ученици добијају карту Европе са означеним Великим силама (Русија, Хабзбуршка Монархија, Француска, Велика Британија). Треба да објасне зашто су се те државе интересовале за Балкан и који су били њихови циљеви. Наставник записује одговоре у две колоне: „Помоћ балканским народима“ и „Сопствени интереси“.
- Наставник приказује кратак видео или слику манастира или штампарије. Ученици треба да објасне зашто су оваква места била важна за ширење препородитељских идеја.
- Ученици израђују временску ленту (ленту времена) са најважнијим балканским догађајима у XVIII и XIX веку – оснивањем школа, устанцима, стварањем држава и др.
- Наставник организује игру „Историјска детективска агенција“: свака група добија задатак да открије зашто је избио одређени устанак или какву су улогу имале Велике силе. Потом представљају своја „истраживања“.
- Наставник организује квиз „Ко је ко?“ са питањима о личностима из балканског препорода и ослободилачких покрета.
- Ученици стварају мини-изложбу „Препородитељи и њихова дела“ са фотографијама, цитатима и симболима.
- Историјски квиз – питања о личностима, догађајима и идејама које су обележиле Балкан у XVIII и XIX веку.
- Наставник дели ученике у три групе и даје им задатак да истражују: Прва група истражује борбу за обнову Охридске архиепископије. Друга група истражује цркеyword-школске општине и њихов утицај на верски и просветни живот становништва. Трећа група истражује најпознатије македонске ауторе уџбеника, књижевнике и сакупљаче народних умотворина. Након тога, све три групе израђују презентације у којима истичу сазнања до којих су дошли током истраживања.
- Наставник организује активност „игра улога“ за Разловечки устанак. Притом дели ученике у две групе. Једна група представља устанике, а друга локално неборачко становништво у Разловцима. Потом ученици у свескама описују догађаје које су „доживели“, свако из свог угла. На крају читају „своја сећања“, а наставник организује дискусију у којој ће ученици разговарати о последицама Разловечког устанка и разлозима његовог неуспеха.
- Наставник дели ученике у три групе и даје им задатак да истражују: Прва група истражује Берлински конгрес и његове последице по Македонију. Друга група истражује припреме, почетак и ток Македонског устанка. Трећа група истражује гушење устанка, разлоге неуспеха македонских устаника и његов значај у историји Македоније. Потом све три групе израђују презентације у којима истичу сазнања до којих су дошли током истраживања.
- Наставник организује квиз знања за утврђивање и систематизацију теме. Дели ученике у три екипе (А, Б, В), водећи рачуна о томе да тимови буду уједначени. Објашњава правила квиза: 1. Свака екипа бира по једног ученика који ће одговарати на питања. Остали чланови екипе учествују у формулисању одговора. Наставник чита питање за екипу А (питања за квиз су у форми презентације, илустрована одређеном сликом или цртежом), која затим одговара. За тачан одговор добија се 1 бод. 2. Ако екипа А не зна одговор или одговори погрешно, одговара екипа Б. За тачан одговор добијају 1 бод, а ако погреше или не знају одговор, на ред долази екипа В. 3.

На друго преостало питање прво одговара екипа Б по истом принципу, на треће екипа В, и тако до краја листе са питањима. Наставник на табли црта табелу за уписивање бодова, контролише тачност одговора и

уписује поене за сваку екипу у табели.

Тема: ЕВРОПА И СВЕТ ОД СРЕДИНЕ XIX ВЕКА ДО ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА
Укупно часова: 10

Резултати учења

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

1. наводи најважније личности, појмове и догађаје повезане са политичким, економским и културним развојем Европе и света од средине XIX века до Првог светског рата;
2. објашњава узроке и циљеве револуција из 1848. године и да их повезује са развојем грађанских права и демократије;
3. описује процесе уједињења Италије и Немачке и објашњава њихову улогу у стварању националних држава у Европи;
4. објашњава узроке, ток и последице Грађанског рата у САД и његов значај за укидање ропства;
5. описује главне технолошке и економске промене у Другој индустријској револуцији и њихов утицај на живот људи;
6. објашњава појам империјализам и анализира његове последице по освојене земље и колоније;
7. објашњава међународне односе у свету пре Првог светског рата, савезе и ривалства између Великих сила;
8. препознаје најважнија научна и културна достигнућа у другој половини XIX века и почетком XX века;
9. повезује развој технологије, науке и културе са обликовањем модерног друштва у Европи и свету.

Ученик/ученица ће:

1. развити интерес и радозналост за историјске промене у другој половини XIX и почетком XX века;
2. развити поштовање према научном, културном и технолошком напретку човечанства;
3. разумети да индустријски развој, наука и култура доприносе побољшању живота, али могу и да створе неједнакости;
4. развити критичко мишљење према колонијализму, империјализму и злоупотреби моћи;
5. изградити став о важности мира, сарадње и поштовања различитих култура и народа.

Садржаји (и појмови)	**Стандарди за оцењивање**

• **Пролеће народа и стварање националних држава у Европи** (1848, револуције, слобода, грађанска права, демократија, Хабзбуршка Монархија, уједињење Италије, уједињење Немачке, Гарибалди, Бизмарк)	• објашњава значај 1848. године као симбола револуција и борби за слободу; • описује узроке и циљеве револуција у различитим европским земљама; • објашњава значај појмова „слобода“, „грађанска права“ и „демократија“ у контексту револуција; • описује положај народа у Хабзбуршкој Монархији и њихове захтеве за националним правима; • описује процесе уједињења Италије и Немачке и објашњава улогу личности као што су Ђузепе Гарибалди и Ото фон Бизмарк; • упоређује циљеве и резултате револуција и националних покрета у Европи; • препознаје борбу за националну слободу и једнакост као важан део европске историје.
• **Грађански рат у САД** (Север, Југ, ропство, слобода, Абрахам Линколн, унија, конфедерација, Гетисбург, 1865, грађанска права)	• препознаје узроке рата између Севера и Југа, посебно питање ропства и слободе; • наводи појмове Север, Југ, Унија и Конфедерација како би описао/описала стране у рату; • објашњава значај Абрахама Линколна и његову улогу у очувању Уније; • повезује резултате рата са укидањем ропства и развојем грађанских права.
• **Друга индустријска револуција** (индустрија, електрична енергија, телефон, челик, аутомобил, радничка права, масовна производња, капитализам, трговина, иновације)	• препознаје главна технолошка открића и њихов значај за свакодневни живот; • препознаје позитивне и негативне последице индустријског развоја по раднике и друштво; • објашњава утицај нових технологија на саобраћај, комуникацију и животни стандард; • описује утицај индустријског напретка на стварање савременог света; • повезује индустријски развој са растом градова, трговине и капитализма; • упоређује Прву и Другу индустријску револуцију према времену трајања, проналасцима и последицама

• **Ера империјализма и колонијализма** (империјализам, колонијализам, ропство, метропола, сировине, мисионари, Африка, Берлинска конференција, отпор, културни утицај)	• препознаје узроке европске експанзије у XIX веку; • објашњава значај појмова „империјализам“ и „колонијализам“; • објашњава значај индустријализације и трговине за ширење империја; • анализира последице колонијалне политике по економију и културу освојених земаља; • описује неправду и неједнакост створене колонијализмом.
• **Међународни односи у свету (1870–1914)** (Велике силе, савези, ривалство, дипломатија, Тројни савез, Тројна Антанта, наоружавање, колоније, Ото фон Бизмарк, Франц Јозеф I)	• наводи и разликује савезе који су се формирали у Европи; • препознаје узроке повећаног ривалства између европских држава; • препознаје значај наоружавања и трке за колоније у предвечерје Првог светског рата; • објашњава значај појма „Велике силе“ и њихову улогу у међународним односима; • идентификује најважније личности повезане са међународном политиком; • објашњава важност мира, сарадње и дијалога између држава.
• **Култура и наука у Европи и свету од средине XIX века до Првог светског рата** (Томас Едисон, Никола Тесла, Александар Г. Бел, браћа Рајт, Луј Пастер, Чарлс Дарвин, Марија Кири, реализам, импресионизам, Винсент ван Гог, Лав Толстој, право гласа, женски покрет, спорт, биоскоп)	• препознаје најважнија културна и научна достигнућа из друге половине XIX и почетка XX века; • објашњава значај нових технологија (телефон, електрична сијалица, аутомобил, авион) у свакодневном животу; • употребљава научене појмове (индустријализација, импресионизам, изум, еманципација) при објашњавању појава; • објашњава борбу за женска права и њену повезаност са демократским покретима; • разликује главне уметничке правце: реализам, импресионизам и постимпресионизам; • примењује научено како би повукао/повукла паралеле са савременим светом (технологија, културни развој, равноправност полова).

Примери активности

- Наставник приказује портрете Гарибалдија и Бизмарка. Ученици упоређују њихове циљеве, методе и резултате. Наставник покреће дискусију о томе шта је уједињење значило за италијански и за немачки народ.
- Наставник приказује мапу САД са поделом на Север и Југ. Ученици добијају улоге: фабрички радник са Севера, земљопоседник са Југа и бивши роб, те дискутују о будућности САД и ропства.
- Наставник приказује неколико историјских слика из живота у колонијама у Африци (школа, плантажа, деца-радници). Ученици бирају једну слику и замишљају да су деца у некој афричкој земљи за време европске колонијалне власти. Свако пише кратко писмо пријатељу у Европи у којем прича како изгледа њихов живот – школа, рад, страх, али и наде. На крају, наставник води разговор о томе шта писма показују о животу у колонијама и које ствари ученици сматрају неправедним.
- Наставник организује игру „Савези у Европи“. Ученици добијају картице са називима држава и треба да формирају два савеза – Тројни савез и Тројну Антанту. Потом, уз помоћ мапе, показују ко се с ким удружио и дискутују о разлозима за то.
- Наставник приказује фотографије Едисона, Тесле, Кири, Бела и браће Рајт и њихових изума. Ученици повезују имена са изумима и објашњавају како је сваки од их променио свакодневни живот становништва. Потом припремају мини-постер: „Без ког изума данас не бисмо могли да живимо?“.
- Ученици добијају репродукције слика Ван Гога, Монеа и других уметника из друге половине XIX и почетка XX века. Ученици у паровима или малим групама бирају једну слику и одговарају на три једноставна питања: Да ли ово представља стварни догађај? Шта нам она показује о времену у којем је живео аутор уметничког дела? Шта је другачије у односу на старија уметничка дела, посебно она из средњег века?
- Наставник приказује фотографије женских протеста са краја XIX и почетка XX века. Ученици у групама креирају постер са циљем да развију разумевање борбе за равноправност и право гласа.
- Ученици се деле у групе. Свака група бира једну историјску личност из друге половине XIX и почетка XX века (Бизмарк, Линколн, Тесла, Кири, Ван Гог, Флоренс Најтингејл и др.) и припрема кратку презентацију: зашто баш та личност заслужује највише место у „пантеону“ новог века?
- Историјски квиз: наставник припрема питања и слике из свих садржаја у оквиру ове теме. Ученици се такмиче у тимовима А, Б и В.
- Временска лента: ученици на великом хамеру израђују временску ленту: „Европа и свет 1848–1914“. Обележавају револуције, уједињења, грађанске ратове, открића, уметничке правце и слично.

1. Ученици замишљају да су део Велике светске изложбе у Паризу 1900. године – догађаја који симболизује крај XIX и почетак XX века. Наставник објашњава сцену: „Сакупили су се људи из целог света да покажу своја открића, идеје и уметност. Европа наизглед блиста: уметност, железнице, фабрике, путеви, али, у исто време, под површином овог развоја тиња неразумевање између Великих сила.“.Ученици се деле у групе-делегације: 1.Научници и проналазачи (Тесла, Едисон, браћа Рајт); 2.Уметници и писци (Ван Гог, Моне, Достојевски, Толстој); 3.Политичари, монарси и реформатори (Бизмарк, Гарибалди, краљица Викторија, Вилхелм II); 4.Радници и обични људи (фабрички радници, жене активисткиње, земљорадници); 5. Колонијални гласови (представници из Индије, Конга, Индонезије). Свака група припрема кратку представу, постер или говор (2–3 минута) којима истичу чиме се поносе у својој земљи или области, а чега се плаше или шта би желели да се промени у XX веку. Потом наставник модерира заједничку дискусију: Шта је највеће достигнуће XIX века – машине, уметност или нове идеје?

Тема: БАЛКАН КРАЈЕМ XIX И ПОЧЕТКОМ XX ВЕКА

Укупно часова: 10

Резултати учења

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

1. наводи главне личности, догађаје и процесе који су обележили политички, друштвени и културни развој Балкана након Велике источне кризе;
2. разликује облик владавине, реформе и политичке системе балканских држава у касном XIX и почетком XX века;
3. објашњава процесе модернизације, индустријализације и стварања националних институција у балканским државама;
4. анализира улогу Османског царства у новим односима и његово слабљење пред Балканске ратове;
5. препознаје значај културе, образовања и спорта као дела идентитета нових држава и њихове европеизације;
6. описује узроке и последице Балканских ратова.

Ученик/ученица ће:

1. развити интерес и радозналост за историјске процесе на Балкану у касном XIX и почетком XX века;
2. разумети да је стварање држава на Балкану било резултат дуготрајне борбе за слободу и независност;
3. развити поштовање према историјским личностима, реформаторима и културним посленицима који су обликовали идентитет балканских народа;
4. препознати да је Балкан био место сукоба, али и сарадње између различитих народа и култура;
5. развити осећај за улогу културе, образовања и спорта у изградњи друштвене кохезије и међусобног поштовања народа.

Садржаји (и појмови)	**Стандарди за оцењивање**
• **Османско царство до Букурешког мировног уговора** (Абдул Хамид II, младотурски покрет, преврат, парламент, модернизација, криза, анексија, Балкански савез, рат)	• наводи најважније личности и догађаје повезане са касном историјом Османског царства; • примењује историјске појмове (модернизација, анексија, парламент, устав, бунт, савез, криза) при описивању политичких процеса у Царству; • наводи хронолошки редослед кључних догађаја: владавина Абдул Хамида II, Младотурски преврат, абдикација султана, владавина Мехмеда V, анексија Босне и Херцеговине, Балкански савез.

	• анализира владавину Абдул Хамида II као покушај очувања апсолутизма путем контроле и цензуре; • анализира Младотурски преврат као прекретницу у политичком и друштвеном развоју Царства; • објашњава стварање Балканског савеза и последице ратова.
• **Србија као независна држава** (краљевина, Аустроугарска, нестабилност, Милан Обреновић, Александар Обреновић, Петар Карађорђевић, демократија, економски развој, нова територија)	• наводи најважније личности, појмове и догађаје повезане са развојем Србије као независне државе; • наводи хронолошки оквир кључних догађаја: признавање независности, проглашење краљевине, абдикација Милана, убиство Александра, долазак Петра Карађорђевића; • објашњава односе између Србије и Аустроугарске у контексту зависности, притисака и спољне политике; • лоцира на карти нове територије стечене Берлинским конгресом; • анализира разлику између владавине двеју династија (Обреновић и Карађорђевић); • објашњава значај економског развоја и модернизације Србије као фактора за јачање њене независности.
• **Грчка од краја Велике источне кризе до Балканских ратова** (политика, породице, Трикупис, железница, криза, нестабилност, Крит, Велике силе, економија, Венизелос, проширење)	• описује политичку ситуацију у Грчкој након Берлинског конгреса и узроке честих криза и нестабилности; • наводи главне политичке личности и појмове повезане са развојем Грчке у касном XIX и почетком XX века; • наводи хронолошки оквир кључних догађаја: политичка криза из 1880-их, Трикуписове реформе, устанак на Криту, долазак Венизелоса, припреме за Балканске ратове; • лоцира на карти територијална проширења Грчке након Берлинског конгреса (Тесалија, делови Епира); • описује Венизелосову политику као прелаз са унутрашње нестабилности на активно учешће у Балканском савезу.
• **Бугарска од аутономне до независне државе** (Русија, Александар Батенберг, уједињење, Србија, Стамболов, развој, Фердинанд Сакс-Кобург-Гота, демократизација, независност, катастрофа)	• наводи кључне личности и догађаје повезане са политичким и друштвеним развојем Бугарске након њеног стварања; • описује процес стварања аутономне Бугарске након Берлинског конгреса (1878) и њено постепено јачање; • наводи хронолошки оквир за најважније догађаје: Берлински конгрес (1878), уједињење (1885), Српско-бугарски рат, владавина Стамболова (1887–1894),

	проглашење независности (1908); • анализира однос између Русије и Бугарске; • упоређује владаре Александра Батенберга и Фердинанда Саксобурготског.
• **Албанија на путу ка независности** (Сами Фрашери, Зеф Серембе, Ђироламо де Рада, Елена Ђика, лига, азбука, устанци, Исмаил Ћемали, независност, Вилхелм од Вида)	• разуме значај развоја азбуке и школске делатности за стварање националног идентитета; • описује улогу и утицај Самија Фрашерија и његовог дела „Албанија каква је била, каква јесте и каква ће бити“ у развоју албанског националног покрета; • објашњава деловање Зефа Серембеа, Ђиролама де Раде и Елене Ђике; • разуме значај Битољског конгреса за албанску азбуку; • описује улогу Исмаила Ћемалија и догађаје повезане са проглашењем независности; • повезује развој националног језика са стварањем политичке самосталности.
• **Образовање, култура и спорт на Балкану крајем XIX и почетком XX века** (језик, школе, универзитети, сликарство, биоскоп, карађоз, позориште, Олимпијске игре, спорт)	• наводи најважније појмове и области повезане са развојем образовања, културе и спорта на Балкану (језик, школе, универзитети, позориште, Олимпијске игре, фудбал); • описује како су се развијали државни образовни системи у XIX и почетком XX века; • објашњава зашто је спорт постао део модерне културе на Балкану; • повезује развој школа и универзитета са процесима европеизације и модернизације; • описује развој позоришта и уметности као део ширења грађанске културе;

Примери активности

- Ученици се деле у четири групе: Србија, Бугарска, Грчка и Османско царство. Свака група добија кратак текст са информацијама о својој држави (владари, политика, спољни односи). Треба да припреме мини-презентацију *„Наша држава у касном XIX веку“*, а затим заједно са наставником израђују табелу *„Балканске државе пре Првог светског рата“*, у којој бележе сличности и разлике.
- Наставник објашњава шта је представљао Балкански савез. Ученици помоћу картица са заставама држава састављају „савез“ на табли. Потом следи дискусија: да ли је свака држава имала исте циљеве, ко је добио највише и како су различити интереси довели до нових ратова.
- Ученици израђују ленту времена (временску ленту) „Балкан 1878–1913“. На њој бележе најважније датуме, уговоре, устанке, савезе и ратове. Ова активност се може реализовати дигитално или на хамер-папиру. Наставник поставља питања: *„Који догађај је био прекретница?“* и *„Када је Балкан постао најнестабилнији део Европе?“*.
- Наставник организује игру „Историјски савет“. Сваки ученик добија улогу (на пример: Фердинанд, Петар I, Венизелос, Ћемали, Абдул Хамид II).

У групи они расправљају како њихова држава треба да реагује на одређени догађај (Босанска криза, Балкански савез, османске реформе). На крају одељење гласа за најубедљивију стратегију.

- Наставник приказује фотографије и кратке текстове градова као што су Београд, Софија, Атина и Истанбул с почетка XX века. Ученици уочавају шта се променило – улице, универзитети, железнице, јавне зграде. Потом дискутују о томе како је изгледала модернизација на Балкану.
- Наставник објашњава шта је представљао Младотурски преврат. Ученици замишљају да су новинари 1908. године и пишу кратку вест са насловом и неколико реченица које описују промену. Потом наставник води дискусију: „Шта је становништво очекивало од Младотурка и зашто је било разочарано?“.
- Ученици израђују мини-досије о једној историјској личности (на пример: Петар I Карађорђевић, Венизелос, Фердинанд, Абдул Хамид II, Исмаил Ћемали). Досије укључује фотографију, кратку биографију и најважнија дела. На крају дискутују о томе која је од ових личности, по њиховом мишљењу, највише допринела стварању савремене државе.
- Наставник приказује слике балканских школа, позоришта и спортских клубова с почетка XX века. Ученици у групама анализирају шта ови извори показују о културном развоју и европеизацији Балкана, а затим креирају мини-постер „Наш град 1900. године“. На крају следи кратка дискусија о томе шта је било заједничко у културном животу Балкана и других делова Европе, а шта је Балкан чинило посебним у то време.
- Ученици пишу кратко писмо или дневнички запис из позиције становника неке балканске земље 1912. године – како доживљава почетак рата, страх, наду или понос.
- Историјски квиз или такмичење „Пут до независности“ – питања из целе теме (устанци, независности, реформски покрети, савези, Балкански ратови).
- Наставник приказује слике првих позоришта, опера и уметничких изложби. Ученици добијају кратке описне текстове и треба да их повежу са одговарајућим градом или државом. На крају се разговара о томе како је култура помогла у стварању националног идентитета и шта је било заједничко за народе на Балкану.
- Наставник поставља питање за дискусију: „Шта је важније за једну државу – образовање, култура или спорт?“. Ученици у групама аргументују различите ставове, а на крају одељење гласа.
- Наставник организује завршну активност: „Балкан као огледало Европе“. Ученици у тимовима припремају кратку презентацију, постер или видео који ће одговорити на питање: „У чему је Балкан био сличан другим деловима Европе?“. Сваки тим бира тему: политика и државе, свакодневни живот, мода, образовање, култура или технолошке новине, те кроз конкретне примере показује како су балкански народи прихватали идеје и новине из остатка Европе. Након представљања следи разговор: у којим стварима је Балкан био сличан Западној и Средњој Европи, у чему се разликовао и шта нам то говори о његовом развоју до 1913. године.

Тема: МАКЕДОНИЈА КРАЈЕМ XIX И ПОЧЕТКОМ XX ВЕКА

Укупно часова: 18

Резултати учења

Ученик/ученица ће бити способан/способна да:

1. препознаје значајнија друштва и организације македонске емиграције, разуме њихову делатност и вреднује њихов значај за османску Македонију;
2. објашњава циљ Македонске револуционарне организације, средство за његово остваривање и изазове у њеном развоју;
3. наводи најзначајније посленике (активисте) Македонске револуционарне организације и вреднује њихов допринос ослободилачком раду;
4. објашњава узроке, ток и последице Илинденског устанка и разуме његов значај;
5. вреднује одјек Илинденског устанка у Европи и свету;
6. описује функционисање привремене устаничке власти у Крушеву и разуме њен значај;
7. објашњава узроке кризе у Организацији након Илинденског устанка и различите концепте њеног функционисања;
8. препознаје утицај Организације на свакодневни живот људи;
9. кроз активност политичких партија у време младотурског режима разуме концепт легалне политичке борбе;
10. објашњава последице Балканских ратова по османску Македонију;
11. разуме значај појма македонство и идеја о језичком, националном и политичком сепаратизму као претпоставци за националну самобитност;
12. препознаје главна техничко-технолошка достигнућа у османској Македонији и разуме њихов значај за економију и свакодневни живот људи.

Ученик/ученица ће:

1. развити интерес за историјске процесе у Македонији крајем XIX и почетком XX века;
2. развити поштовање према борби Македонске револуционарне организације и њеним најзначајнијим личностима;
3. разумети значај Илинденског устанка и Крушевске републике за савремену македонску државу;
4. развити поштовање према саможртвовању кључних личности за македонско ослободилачко дело;
5. развити критичко мишљење према освајачкој политици балканских држава према Македонији као османском наслеђу;
6. развити поштовање према поборницима македонства и њиховом доприносу развоју македонске националне мисли.

Садржаји (и појмови)	**Стандарди за оцењивање**
• **Македонске организације и друштва у емиграцији** (печалбарство, удружења, Млада македонска књижевна дружина, Лоза, Врховни македонски комитет,	• наводи узроке емиграције из Македоније; • препознаје главне организације које је формирала македонска емиграција у Бугарској, Србији, Швајцарској, Русији и другим земљама.

Вардар, Македонско научно-литературно друштво, Македонски тајни револуционарни комитет, Македонски глас)	• Објашњава циљеве Младе македонске књижевне дружине и делатност Лозара; • Описује делатност македонских организација у иностранству; • Споређује начин деловања различитих организација које је формирала македонска емиграција; • Препознаје значај македонске емиграције у афирмисању македонске посебности.
• **Македонска револуционарна организација 1893–1903** (Солун, 1893, Македонски централни револуционарни комитет, аутономија Македоније, устанак, Солунски конгрес 1896. године, чете, војводе, агитација)	• препознаје главне иницијаторе за формирање Македонске револуционарне организације; • објашњава циљ Македонске револуционарне организације и устанак као средство за његово остваривање; • објашњава структуру Организације и њене методе деловања; • наводи главне одлуке са Солунског конгреса 1896. године; • описује значај чета и њихову улогу у ослободилачком покрету; • анализира препреке и изазове у развоју Организације.
• **Истакнути активисти Македонске револуционарне организације** (Гоце Делчев, Дамјан Груев, Петар Поп Арсов, Ђорче Петров, Пере Тошев, Јане Сандански)	• наводи истакнутије посленике Македонске револуционарне организације; • описује и вреднује допринос кључних личности Организације ослободилачком раду; • објашњава значај дела Гоце Делчева, Дамјана Груева, Петра Поп Арсова, Ђорчета Петрова, Пере Тошева и Јанета Сандањског у македонској историји; • повезује заједничке циљеве у борби македонских посленика за стварање македонске државе.
• **Илинденски устанак** (Солунски конгрес 1903. године, Солунски атентати, Смилевски конгрес, Илинден, Главни штаб, Крушево, Смилево, Невеска, Клисура)	• наводи узроке Илинденског устанка и околности у којима се догодио; • објашњава значај одлука са Солунског и Смилевског конгреса; • описује деловање гемиџија и њихове циљеве; • описује припреме за устанак; • објашњава достигнућа Илинденског устанка у Битољском револуционарном округу и споређује их са другим окрузима.
• **Крушевска република** (Горско началство, Никола Карев, Крушево, Крушевски манифест, Слива, Мечкин Камен, Питу	•објашњава ослобођење Крушева као значајан устанички успех; •описује функционисање привремене устаничке власти у Крушеву; •објашњава пад Крушева и препознаје значај битака код Мечкиног Камена и Сливе;

Гули)	• објашњава значај Крушевске републике у историји Македоније; • наводи одјек Илинденског устанка у Европи и свету.
• **Положај у Македонији након Илинденског устанка** (хуманитарна криза, Мирцштегские реформе, Рилски конгрес, демократизација, децентрализација, улога Организације у свакодневном животу, оружане пропаганде)	• наводи последице Илинденског устанка; • објашњава Мирцштегске реформе и њихов значај; • објашњава узроке кризе у Организацији и главне одлуке са Рилског конгреса; • описује улогу Организације у свакодневном животу; • описује последице оружаних пропаганди; • наводи разлике између главних концепата за будуће уређење Организације након Илинденског устанка.
• **Македонија у време Младотурског режима** (Ресен, легализација чета, контрареволуција, political партије, Народна федеративна партија, Димитар Влахов, Савез бугарских конституционих клубова, албански политички клубови, младотурски режим)	• препознаје Македонију као центар Младотурског преврата; • наводи кључне политичке субјекте; • кроз политички плурализам објашњава концепт легалне политичке борбе; • објашњава значај рестриктивних закона; • описује разлике између апсолутизма и уставне монархије.
• **Македонија у Балканским ратовима** (Балкански савез, савезничке војске у Македонији, Македонци у савезничким војскама, Свемакедонска конференција у Велесу, захтеви за македонску државу, подела османске Македоније)	• објашњава политику и аспирације балканских држава према Македонији као османском наслеђу; • описује наступање савезничких војски и брзи пораз Османлија; • описује ривалство између балканских земаља око Македоније као узрок новог рата; • објашњава мотиве за укључивање македонског становништва у савезничке војске; • објашњава последице Балканских ратова.
• **Појава и развој македонства** (македонство, сепаратизам, самоидентификација са славном прошлошћу, Ђорђија Пулевски, Теодосиј Гологанов, Крсте Петков Мисирков, *За македонцките работи*, Димитрија Чуповски)	• описује и вреднује значај појма македонство; • препознаје самоидентификацију становништва са именом Македонија; • објашњава идеје о језичком, националном и политичком сепаратизму као претпоставци за националну самобитност; • описује препреке за реализацију идеја македониста; • објашњава значај македониста у развоју македонске националне мисли.
• **Живот у османској Македонији** (сељаци, грађани, пољопривреда, трговина, сточарство, мануфактура, индустријски производи, железница,	• препознаје продирање најзначајнијих техничко-технолошких достигнућа у османску Македонију; • објашњава друштвено-економске односе у османској Македонији и препознаје главне привредне гране;

телеграф, банке, паробродиˌ фотографија, филм, браћа Манаки, позориште, модернизација, урбанизам, електрична енергија, мода)	• описује значај модернизације за економију и свакодневни живот; • споређује добробити од примене техничко-технолошког развоја у османској Македонији са развојем у Европи и свету.

Примери активности

- Наставник дели ученике у четири групе и даје им задатак да истражују о једној организацији македонске емиграције. Прва група истражује о Младој македонској књижевној дружини у Бугарској, друга о Македонском клубу у Србији, трећа о Македонском тајном револуционарном комитету у Швајцарској, а четврта група истражује о Македонском научно-литературном друштву у Русији. Свака група има задатак да истражи формирање „своје“ организације, њене главне представнике, делатност и штампане органе (часописе/новине). Потом свака група презентује сазнања до којих је дошла током истраживања и заједно са наставником врши поређење између организација.
- Наставник организује активност „игра улога“ у којој су ученици подељени у шест група, при чему свака група представља једног од оснивача Македонске револуционарне организације. Свакој групи се додељује картица са основним информацијама о личности коју представљају. Наставник објашњава околности у којима се одвија оснивачки састанак организације, а затим ученици добијају задатак да дискутују о следећим питањима: 1. Шта треба да буде циљ организације? (бира се између две опције: аутономија или потпуна независност Македоније) 2. Које средство треба применити да би се постигао циљ? (бира се између три опције: јачање образовања становништва, оружана борба и устанак или дипломатска активност код европских држава). Наставник води и усмерава дискусију на основу тадашњих услова, са циљем да ученици кроз разговор изаберу тачан одговор.
- Наставник показује портрете Гоце Делчева, Дамјана Груева, Петра Поп Арсова, Ђорчета Петрова, Пере Тошева и Јанета Санданског. Потом дели ученике у шест група, при чему свака група истражује о „својој“ личности. Ученици истражују најважније догађаје у животу те личности, њену улогу у ослободилачком раду и њен значај из данашње перспективе. Након тога свака група презентује своја сазнања, а наставник покреће усмерену дискусију како би ученици открили заједничке циљеве борбе македонских посленика.
- Наставник организује активност „игра улога“. При томе дели ученике у три групе. Једна група представља устанике, друга локално цивилно (неборачко) становништво, а трећа група представља османске војнике који су учествовали у гушењу устанка. Ученици потом у свескама описују догађаје које су „доживели“, свако из свог угла. На крају читају „своја сећања“, а наставник организује дискусију у којој ће ученици уочити различите перспективе Илинденског устанка из угла устаника, цивилног становништва и османских власти.
- Наставник дели ученике у две групе и даје им задатак да истражују. Прва група истражује о Крушевској републици, а друга група истражује о одјеку Илинденског устанка у Европи и свету. Након тога, обе групе израђују презентације у којима истичу сазнања до којих су дошли током истраживања.
- Наставник дели ученике у три групе и даје им задатак да истражују. Прва група истражује о последицама Илинденског устанка.

Друга група истражује о Мирцштегским реформама и њиховом спровођењу у Македонији, а трећа група истражује о Рилском конгресу и стању у Организацији након Илинденског устанка. Након тога, све три групе израђују презентације у којима истичу сазнања до којих су дошле током истраживања.

- Ученици прате кратку презентацију о Младотурском превратy и проглашењу Османског царства за уставну монархију. Потом пишу кратак текст у којем одговарају на питање: *„Шта бих написао у својим новинама да сам живео у Македонији 1908. године?“*. При томе наставник нуди следеће наслове који су у позитивном, негативном и неутралном контексту: 1. *„Нови дан за Македонију!“*, 2. *„Лако је обећати, тешко је остварити.“*, 3. *„Шта очекујемо од Младотурка?“*. Ученици бирају један од наслова и пишу текст у одговарајућем смеру. Ученици читају текстове, а наставник на табли бележи да ли су они у позитивном, негативном или неутралном контексту. Потом открива историјске догађаје који су се десили након успостављања младотурског режима и покреће дискусију о изневереним надама становништва.
- Наставник дели ученике у три групе и даје им задатак да истражују. Прва група истражује о политици балканских земаља према Македонији и македонском питању, друга група истражује о подели Македоније у време Балканских ратова, а трећа група истражује о учешћу становништва Македоније у савезничким војскама. Након тога, све три групе израђују презентације у којима истичу сазнања до којих су дошле током истраживања.
- Ученици се деле у три групе и свака група извлачи лист са текстом (историјским извором) који даје примере за језички, национални и политички сепаратизам Македонаца. Наставник помаже ученицима да анализирају историјске изворе и схвате њихов садржај. Потом ученици, уз помоћ наставника, објашњавају на који начин је тај сепаратизам утицао на развој националне самобитности и које су биле препреке за реализацију идеја македониста.
- Ученици заједно са наставником организују изложбу о животу у османској Македонији. Ученици, подељени у три групе, проналазе фотографије и податке о познатим грађевинама из тог периода које и данас постоје, познатим личностима, као и о другим специфичним аспектима живота у Македонији. При томе праве поређење како је изгледао живот у Македонији крајем XIX и почетком XX века у односу на савремени живот.
- Наставник организује квиз знања за утврђивање и систематизацију теме. Дели ученике у три екипе (А, Б, В), водећи рачуна о томе да тимови буду уједначени. Објашњава правила квиза: 1. Свака екипа бира по једног ученика који ће одговарати на питања. Остали чланови екипе учествују у формулисању одговора. Наставник чита питање за екипу А (питања за квиз су у форми презентације, илустрована одређеном сликом или цртежом), која затим одговара. За тачан одговор добија се 1 поен. 2. Ако екипа А не зна одговор или одговори погрешно, одговара екипа Б. За тачан одговор добијају 1 поен, а ако погреше или не знају одговор, одговара екипа В. 3. На друго Свако наредно питање прво одговара екипа Б по истом принципу, на треће екипа В и тако до краја листе са питањима. Наставник на табли црта табелу за уписивање бодова. Контролише тачност одговора и уписује поене за сваку екипу у табелу.

ИНКЛУЗИВНОСТ, РОДНА РАВНОПРАВНОСТ/СЕНЗИТИВНОСТ, ИНТЕРКУЛТУРАЛНОСТ И МЕЂУПРЕДМЕТНА ИНТЕГРАЦИЈА

Наставник обезбеђује инклузивност кроз укључивање свих ученика у све активности током часа. При томе, омогућава да свако дете буде когнитивно и емоционално ангажовано кроз коришћење одговарајућих методичких приступа (индивидуализација, диференцијација, тимски рад, вршњачка подршка). У раду са ученицима са сметњама у развоју и инвалидитетом примењује индивидуални образовни план (са прилагођеним исходима учења и стандардима оцењивања) и, кад год је могуће, користи додатну подршку других лица (лични и образовни асистенти, образовни медијатори, волонтери-тутори и професионалци из школа са ресурсним центром). Редовно прати све ученике, посебно оне из осетљивих група, како би могао благовремено да идентификује тешкоће у учењу, да их подстиче и подржава у постизању исхода учења.

Приликом реализације активности наставник једнако третира и дечаке и девојчице, водећи рачуна о томе да им не додељује родно стереотипне улоге. Приликом формирања група за рад настоји да обезбеди баланс у погледу пола. При избору додатних материјала у настави користи илустрације и примере који су родно и етнички/културно сензитивни и подстичу родну равноправност, односно промовишу интеркултурализам.

Кад год је могуће, наставник користи интеграцију тема/садржаја/појмова при планирању и реализацији наставе. Интеграција омогућава ученицима да укључе перспективе других наставних предмета у оно што изучавају у овом наставном предмету и да повежу знања из различитих области у једну целину.

ОЦЕЊИВАЊЕ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА

Да би омогућио ученицима да постигну очекиване стандарде оцењивања, наставник континуирано прати активности ученика током поучавања и учења и прикупља информације о напретку сваког ученика. За учешће у активностима ученици добијају повратну информацију која указује на ниво успешности у реализацији активности/задатка и даје смернице за побољшање (формативно оцењивање). У ту сврху, наставник прати и оцењује:

- усмене одговоре на питања која постави наставник или вршњаци;
- истраживачке активности за прикупљање података;
- продукте рада (мултимедијалне презентације, постере, брошуре и друге врсте презентација);
- допринос раду у малим групама;
- домаће задатке и
- одговоре на квизовима и тестовима.

По завршетку учења сваке теме, ученик добија бројчану сумативну оцену за постигнуте стандарде оцењивања. Сумативна оцена се изводи као комбинација резултата постигнутог на тесту знања и оцене напредовања која је констатована путем различитих техника формативног оцењивања. Током и на крају школске године ученик добија бројчане оцене.

Почетак имплементације наставног програма	школска 2026/2027 година
Институција/носилац програма	Биро за развој образовања
У складу са чланом 30, став 3 Закона о основном образовању („Службени гласник Републике Северне Македоније“ бр. 161/19, 229/20, 3/25 и 74/25), министарка образовања и науке донела је наставни програм за Историју за VIII разред.	бр.12-15242/4 19.12.2025. година Министарка образовања и науке, Проф. др Весна Јаневска, с.р. _____